

<https://doi.org/10.62837/2025.8.237>

BABAYEVA GÜLNARƏ İSMAYIL QIZI

M24-215

e-mail: gulnarebabayevans@gmail.com

**FRANSIZ DİLİNİN TƏDRİSİ ZAMANI YAZIDA RAST GƏLİNƏN
ORFOQRAFİQ ÇƏTİNLİKLƏR VƏ ONLARIN ARADAN
QALDIRILMASI YOLLARI**

Xülasə

Xarici dillərin tədrisi zamanı şifahi və yazılı nitq bir vəhdət təşkil edir. Bir ünsiyyət vasitəsi kimi dil hər şeydən əvvəl şifahi nitq şəklində mövcud olmuşdur. Lakin bəşəriyyət öz inkişafı tarixində elə bir dövrə çatmışdır ki, bu dövrdə dil öz kommunikativ funksiyasını yalnız şifahi nitq vasitəsilə yerinə yetirə bilməmiş, insanlar bir-birilə ünsiyyət yaratmaq üçün yazılı nitq yaratmağa başlamışdılar. Tarixi bir kateqoriya olan bu ünsiyyət vasitəsi dilin kommunikativ funksiyasını zənginləşdirmişdir.

Biz yaxşı bilirik ki yazılı nitq şifahi nitqdən sonra yaranmışdır. Şifahi nitqdən fərqli olaraq, yazılı nitqin özünəməxsus xüsusiyyətləri vardır. Belə ki, yazılı nitq yazılır və oxunmur, onun sürəti şifahi nitqə nisbətən çox aşağıdır. Yazılı nitqdə bir çox terminlərdən sadə və mürəkkəb cümlələrdən istifadə olunur. O ədəbi dilin əsasında formalaşmış inkişaf edir. Yazılı nitqdə intonasiya, fasilə, vurğu və s. şifahi nitq ünsürlərindən istifadə olunur. O, hər hansı bir məlumatın nəsil-dən-nəsilə keçməsinə əsas rol oynayır. Eyni zamanda yazılı nitqdə danışmaq səsini özündə əks etdirən hərflərdən istifadə olunur.

Açar sözləri: yazı, yazılı nitq, ünsiyyət vasitəsi, şifahi nitq, bacarıq, vərdiş.

Dünya dilləri qrammatik quruluşuna görə fərqləndiyi kimi, yazıya görə də fərqlənirlər. Bu fərqləri biz yazılı nitqdə orfoqrafiya qaydalarında görürük.

Fransız və Azərbaycan dilləri müxtəlif dil qruplarına aid olduğundan biz yazıda bir çox orfoqrafik fərqlərlə rastlaşırıq.

Yazı xarici dillərin öyrənilməsində köməkçi vasitədir. Şagirdlər öz fikirlərini yazılı nitq vasitəsilə ifadə etmək bacarığına yiyələnirlər. Şagirdlərin yazı bacarıq və vərdişlərinə yiyələnməsi hər bir xarici dil müəllimindən xüsusi məharət tələb edir. Belə ki, şagirdlər özgə hərfləri düzgün yazmaq, öz fikirlərini yazılı surətdə düzgün ifadə etməyi bacarmalıdırlar. Bunu üçün tədrisin ilk günlərindən müəllim şagirdlərə fransız dilinin qrafikasını və orfoqrafiyasını öyrətməyə və düzgün kalliqrafiya vərdişləri aşılamağa çalışmalıdır.

Qeyd etmək lazımdır ki yazı üzərində iş apararkən, şagirdlər leksik və qrammatik materialları da təkrarlayırlar. Məhz buna görə də şagirdlərin bilik və bacarıqlarını yoxlamaq üçün yazı müəllimin əlində əsas arqumentdir. Şagirdlərdə

düzgün yazı vərdişləri yaratmaq üçün hər bir müəllimə əlifbanın tədrisi zamanı ana dili ilə müqayisəni, orfoqrafiyanın qanunauyğunluqlarını, yazının oxu və nitq ilə əlaqəsini, yazı zamanı əyaniliyin (lövhə, sxem, cədvəl və s.) vacib olmasını əsas götürməlidir. Metodist alim S. Səfiquliyev qeyd edir ki yazının tədrisi zamanı texniki vasitələrdən istifadə etmək daha vacibdir. (1)

Müasir fransız dilində elə hərflər vardır ki, onlar mövqedən asılı olaraq müxtəlif səslər kimi səslənir. Məsələn „c” və „g” hərfləri e, i, u saitləri qarşısında [s] və [z] kimi, qalan fonetik mövqelərdə isə [k], [g] samitləri kimi tələffüz olunur. Eləcə də fransız dilində „a” hərfi bir-birindən keyfiyyətə fərqlənən iki səsi, yəni ön sıra [a] və arxa sıra [ɑ] səsinə ifadə edir. Bu deyilənlərdən aydın olur ki hər hansı bir dilin əlifbasındakı hərflər dildə iştirak edən bütün səsləri əhatə edə bilmir. (2)

Müasir dövrdə xarici dil müəllimlərinin əsas vəzifəsi xarici dili öyrənən hər bir şagirdə savadlı danışmağı öyrətməklə yanaşı savadlı yazmağı da öyrətməkdir. Çünki müasir dövrdə yazı, yazılı nitq insanın gündəlik həyatında əsaslı yer tutan ünsiyyət formalarından biridir.

Aydındır ki, bütün dünya dillərinin özünəməxsus çətinlikləri vardır. Bu baxımdan qeyd edə bilərik ki fransız dilinin yazılı nitq forması çox çətinidir. (3) Belə ki fransız dili orfoqrafiyası sözün əvvəlində, ortasında və axırında oxunmayan hərflər, hərf birləşmələri, diqraf, triqraflarla eyni bir hərfin müxtəlif mövqelərdə müxtəlif cür oxunması, səs-hərf münasibətlərinin qeyri-mütənəsibliyi və s. kimi çətinliklərlə zəngindir. İndiyə qədər fransız dili orfoqrafiyası Azərbaycan məktəblərində həmişə imla və başqa yaradıcı yazı növləri vasitəsilə tədris edilmişdir. Aydın məsələdir ki, bu qədər çətinlikləri təkə imla yazdırmaqla aradan qaldırmaq olmaz.

Bu nöqtəyi nəzərdən fransız dilçisi A. Albalanın fikirləri daha diqqətə layiqdir. Onun fikrincə şagirdlərin dördü üç hissəsi səhvlərə yol verərək yazırlar. Bu da onu göstərir ki, onlar yazmağın texnologiyasını, yazı mexanizmini bilmirlər, sözlərin quruluşu onlara izah edilməyib. (4)

Bu baxımdan fransız dilini öyrənən şagirdlər, eləcə də tələbələr bir sıra çətinliklərlə rastlaşırlar. Burada əsas məqsədimiz şagirdlərin rastlaşdıqları çətinlikləri aradan qaldırmaq yollarını onlara başa salmaqdır. Bunun üçün orfoqrafik qaydaları onlara başa salmaq və bu qaydalara aid bir çox çalışma növlərindən istifadə etməklə bu çətinlikləri aradan qaldırmaq olar. Çalışmalar üzərində işləyərkən, şagirdlərin bilikləri möhkəmlənir, fikri fəallığı artır, onlar müqayisələr aparır və qazanılmış biliyi ümumiləşdirirlər. (5)

Tədrisin müxtəlif mərhələsində yazıda rast gəlinən orfoqrafik çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün müxtəlif tipli çalışmalardan istifadə edilməlidir. Şagirdlər bu çətinliklərlə dilin müxtəlif aspektlərində, o cümlədən fonetika, qrammatika və leksika sahələrində tez-tez üzləşirlər. Bu çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün aşağıdakı fonetik, qrammatik və leksik çalışmalardan istifadə etmək lazımdır. (6)

Fonetik çalışmalardan danışarkən I növbədə fonetik təhlili nəzərdə tutmalıyıq. Yeni sözləri keçərkən mütləq bu çalışma növündən istifadə etmək lazımdır. Bu təhlili aparmaqda məqsəd hərflə səs arasındakı fərqi müəyyənləşdirməkdir. Məsələn „tableau” sözündə 7 hərf, 5 səs var.

Digər fonetik çalışmalara nümunə olaraq səslərin ayrılıqda və söz tərkibində tələffüzü, müəyyən qaydaya aid verilmiş səslərin deyilməsi və oxunması, şagirdlər tərəfindən tez-tez qarışdırılan səslərə aid sözlərin tələffüzü, tərkibində uzun və qısa saiti olan sözlərin tələffüzü, verilmiş sözlərin hərfdən səsə, səsdən hərfə oxunuşu, verilmiş söz və cümlələrin fərdi və xorla oxunması və s. kimi çalışmaları misal göstərə bilərik.

Bütün bu çalışmalar fonetikadan alınmış biliklərin möhkəmləndirilməsinə xidmət edir. Şagirdlərin tələffüz və ədəslərinə yiyələnməsi üçün onlara ayrı-ayrı səslərin transkripsiyası və tələffüzü, ritmik qrup tərkibində vurğu, intonasiya modelləri, nitq axınının digər xüsusiyyətləri əhəmiyyətli şəkildə təqdim edilməlidir. Nəticədə şagirdləri düzgün danışa bilmə qabiliyyətlərinin formalaşmasının şahidi olarıq. (7)

Qrammatik vərdiş və bacarıqları inkişaf etdirmək üçün aşağıdakı üç növ çalışmalardan istifadə etmək məqsədə uyğundur.

1. Qrammatik strukturların imitasiya vasitəsilə bərpa edilməsi.

Bu tipli çalışmanı edərkən şagirdlər tərkibində yeni söz birləşməsi, yaxud yeni qrammatik struktur olan nümunəni tapırlar. Şagirdlər nümunəyə istinad edirlər və bu istinad düşünülmüş xarakter daşıyır.

2. Qrammatik strukturların dəyişdirilməsi

Bu tipli çalışmalar nitqin qrammatik formalaşmasına xidmət edir.

3. Qrammatik strukturların kombinə edilməsi

Bu tipli çalışmalar iki cür olur

a) verilmiş dil materialı əsasında yerinə yetirilən çalışmalar

b) dil materialı verilmədən yerinə yetirilən çalışmalar

Leksik materialın mənimsənilməsinə xidmət edən çalışmalar isə aşağıdakılardır

1. Real lüğət ehtiyatının mənimsənilməsinə yönəlmiş çalışmalar

2. Reseptiv leksik (dinləmə, oxuma), reproduktiv (danışma, yazı) çalışmaları

3. Müxtəlif növ leksik vahidlərin mənimsənilməsinə yönəlmiş çalışmalar.

Bu çalışmalar öz növbəsində şifahi, yazılı və s. kontekst və ya kontekstdən kənar, ilkin mənimsəməyə xidmət məşq çalışmaları, təkrar mənimsənilən leksik materialı sistemləşdirən çalışmalardır.

Bütün bu çalışma növlərindən istifadə etməklə yazıda rast gəlinən çətinlikləri aradan qaldırmaq olar.

İndi isə şagirdlərin yazıda ən çox rastlaşdıqları çətinliklər üzərində dayanaq.

1. A və ya ä

Burada „A” „, avoir” feili,3-cü şəxsin təkidir.Şəxslər üzrə dəyişir.à (işarəli) sözünüdür,dəyişmir.

Qaydalar izah edildikdən sonra həmin biliyi möhkəmləndirmək üçün aşağıdakı şəkildə tapşırıqlar verilir.

Activité 1. Remplacez les points par „a” ou „à”.

1.Samir...mal...la tête.2.Sabir...peur de descendre...la cave.3.L'élève...une question...poser...son professeur.4.Ali offre...sa mère les roses qu'il...cueilli dans le jardin.5.Dites-moi...quelle heure il...quitté la maison.6.Ma mère...une machine...laver.7.Le chasseur...décidé de partir...l'aube,malgré le froid.8.Le coiffeur...des ciseaux à la main droite.

Activité 2. Ecrivez correctement:

1. La lune a (éclairer) la campagne. 2. La vache cherchait à (entrer) dans le pré. 3. Le jardinier commençait à (tailler) des jeunes fruitiers. 4. L'hirondelle a (faire) son nid devant ma fenêtre. 5. le mouton a (renverser) le seau.. 6. L'élève des leçons à (réviser). 7. Le berger a (jouer) de la flûte pour rassembler son troupeau. 8. Ali passe son temps à (bavarder) à (jouer). 9.Ma mère a (préparer) des confitures. 10. J'ai des leçons à (étudier).

Activité 3:Audition-Dinləmə

Samir a un camarade. Avec lui, il joue à la course à la chasse. Louise joue à cache-cache avec ses amis. Les grands élèves restent à côté de la porte, les petits se poussent et rient.

Activité 4: Copiez tous les mots avec le son [ɛ] et soulignez les lettres qui donnent le même son.

le lin, le jardin, le pain, le pin, plein, le cousin, simple, demain, le peintre, novembre, le vin, la peine, le dindon, la plaine, le bain, le poulain.

Activité 5: Copiez et divisez les mots en syllabes.

phrase, l'heure, violette, l'hirondelle, agneau, question, beaucoup, artiste, difficile, blanche, gibier, sel, écolière, table, vert, verte, soleil, deux, doucement, sucre, feuille, quatre, les yeux, crayon.

Activité 6 Copiez et soulignez les lettres qui ne se prononcent pas à la fin du mot.Je copie et je dicteé.Le ver n'est pas ce voyageur est très gros.Cet enfant a beaucoup de jouets.Cet animal a deux bras et deux pieds.Ju aiemes le lait.La poule est utile, elle nous donne du lait et des œufs.

Activité 7 Mettez l'accent convenable dans les mots suivants :

Notre mere punira Helene d'une manière severe.Mina connaît bien les règles d'orthographe.Le chien est prêt.L'élève a effacé le tableau.Ma mère achète du café et du the.L'élève copie sa dictée.La bete a bu q la riviere.A l'entrée de notre école, il ya un buste de Nizami.

2. “ Ont” ou ‘on‘

« Ont »-avoir feili ,III şəxsin cəm formasıdır. « On »- qeyri-müəyyən əvəzlikdir. « On »-dan sonra gələn feil həmişə III şəxsin təkində olu və həmişə cümlənin mübtədası kimi çıxış edir.Qaydalar izah edildikdən sonra çalışmalar üzərində həmin qaydaları möhkəmlətmək olar.

Activité 1 Remplacez les points par "ont" ou "on".

1. Les enfants ... soif, ... leur voix à boire.2.....écoute les chanteurs qui.....de belle voix.3. En hiver, les arbres... des branches nues, ... n'entendent pas des chants d'oiseaux.4. Chaque soir, ... écoute la musique azerbaïdjanaise et ... fait des devoirs.5. Les chiens ... aboyé rouge toute la nuit.

Activité 2 Écrivez correctement "ont", "ou", "on".

Les étudiants (ont,on) étudié leurs leçons.Les travailleurs (ont,on) coupé le blé. (ont,on) mange quand (ont,on) a faim (ont,on) ne peut rien faire quand (ont,on) est fatigué. (ont,on) a bien dit : “Celui qui cherche trouve toujours.”

Activité 3 Audition

La rue des Reves porte un joli nom.On place des feurs a chaque fenetre :elles ont des ponts rouges verts,bleus.On a plaisir a venir dans cette rue fraiche et parfume.

Activité 4. Dictée

Après le devoir, on a le trottoir pour jouer.On crie, on se bouscule.Des garçons ont des patins, à roulettes, et ils filent à grande vitesse.Les passants ont peur des gestes de menace,mais on se sauve vite.

3. "Est" ou "et"

"Et" bağlayıcıdır, dəyişməyən sözdür.

"Est" isə "être" feili, III şəxsin təkidir, ismi xəbərin ad hissəsi kimi çıxış edir.Qaydaları şagirdlərə başa saldıqdan sonra tapşırıqlar üzərində möhkəmlətmək lazımdır.

Activité 1.Remplacez les points par "et" ou "est".

La fleur....belle....parfumée.Dans ce magasin on vend des livres....des cahiers....des règles....des pommes. La rue ...large...belle.L'abeille...active....travailleuse.Le manteau...chaud...léger.

Sara.....sattentive.....appliquée.La montagne.....couverte de sapins....de chênes.

Activité 2 Écrivez correctement "est" ou "et".

Le renard....l'ennemi des poules.Le nuage gris.....épais traverse le ciel.Mon chat.....gris petit.Cette table....etroite....petite.La matinee....fraide....le ciel...triste.les femilles volent....tombent en grand nombre.Des mages bas....noirs passent sur nos tete.

Activité 3 Audition

Le vent cesse.Une goutte tache le trottoir.Puis le ciel devient sombre d'un seul coup.La rue animee est a li`abri sous le store du boucher.

Bu məqalədə yalnız bir neçə orfoqrafik qayda haqqında danışdıq. Lakin qaydalar çoxdur. Nəticə olaraq deyə bilərik ki, hər bir şagird yazı texnologiyasını, mexanizmini yaxşı bilməli və ona əməl etməlidir. Şagirdlərin rast gəldikləri bütün çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün isə müxtəlif çalışma və yazı növlərindən istifadə etmək lazımdır. Xüsusilə də tələffüzü orfoqrafiyasına uyğun gəlməyən sözlərin yazılışı, omofon sözlərin Azərbaycan dilinə tərcüməsi və çətin orfoqrafik yazılışa malik olan sözlərin yazılışı zamanı rast gəlinən bütün çətinlikləri müxtəlif çalışma növlərindən istifadə etməklə aradan qaldırmaq olar.

İSTIFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

1. Sərcəlik məktəbində şifahi dildərin tədrisi — Bakı, 1967.
2. Dadaşov H. O. Fransız dilinin fonetikasi. Bakı, 1988.
3. Pierre B. L'orthographe. Paris, 1959.
4. Albalat İ. L'art d'écrire enseigné en vingt leçons. Paris, 1950.
5. Yusifov İ. H., Çalışma. Dil dərslərində ondan səmərəli istifadə yolları: metodik vəsait. Bakı, 2011.
6. Andreevskaya-Levenstern G. S. Methodologie de l'enseignement du français. M., 1973
7. İsmailov B.B., Amirbékov O.A. Phonétique française, Bakou, 2006.

BABAYEVA G.I

SPELLING DIFFICULTIES ENCOUNTERED IN WRITING DURING THE TEACHING OF THE FRENCH LANGUAGE AND THE WAYS OF THEIR OVERCOMING SUMMARY

Writing is the most important means used by people to express their thoughts and feelings expressed in language. Writing means literate, grammatically, spelling and stylistically correct writing.

All the world's languages have their own difficulties. From this point of view, the written form of French is very difficult. Spelling words correctly is difficult not only for those who learn this language, but also for the French.

French orthography is rich with the difficulties of the unreadable letters, and letter combinations at the beginning, middle and back of a word, with different reading of the same letter in different places, disproportion of sound-letter relations, etc. Pupils or students studying French, face a number of writing difficulties. Our main goal is to overcome many difficulties that students face while writing. That is

why, they must know spelling rules deeply, and be able to consolidate these rules on various exercises and appropriate writing samples.

Key words: writing, speaking, spelling difficulties, grammar exercises.

БАБАЕВА Г.И

РЕЗЮМЕ

ОРФОГРАФИЧЕСКИЕ ТРУДНОСТИ В ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА И ПУТИ ИХ УСТРАНЕНИЯ

Язык письма – это основное средство выражения мыслей и эмоций между людьми. Когда мы говорим «язык письма», мы подразумеваем **орфографически** и стилистически грамотную **письменность**.

Все языки мира имеют свои сложности. С этой точки зрения, письменная речь французского языка очень сложная. Орфографически и грамотное написание слов затрудняет не только тех, кто изучает французский язык, но и самих французов. Как уже было сказано, во французском языке очень много орфографических трудностей, таких, как: непроизносимые буквы в начале, середине и конце слов; разное произношение букв и **комбинации** букв в зависимости от их расположения, непропорциональность в отношении буквы и их звуков и т.д.

Студенты, изучающие французский язык, сталкиваются со многими трудностями. Наша основная цель устранить эти проблемы и создать базу.

Для этого студенты должны получить глубокие **орфографические знания** и закрепить эти знания при помощи различных **упражнений**..

Ключевые слова: письменная речь, устная речь, орфографические трудности, грамматические упражнения.

Rəyçi: dosent f.f.d. Vazeh Əsgərov